

Pär Sandin

Filologiska rummet

Med doctor Ostrovisius

Sokrates undervisar sina elever. En av dem var Platon som sedermera blev Aristoteles lärare.
(Seldjukiskt manuskript från tidigt 1200-tal; Topkapipalatset, Istanbul)

I

Melankoli

Profeten skall ha lidit av melankoli. Det ger anledning till eftertanke.

Melankoli härleds från grekiskans μέλας, svart, och χολή, galla: den svarta gallan. Melankoliker har ett övermått av denna svarta galla, vilken ingår i de fyra temperamentens system tillsammans med slemmet (gr. φλέγμα, jfr "flegmatiker"), blodet (lat. *sanguis*, jfr "sangviniker") och den vanliga (gröna) gallan (gr. χολή, jfr "koleriker").

Den moderna vetenskapen har på ett paradoxalt sätt inverterat temperamentsläran i fråga om melankolin. Den innebär inte ett övermått, utan en brist på kroppsegna substanser, de så kallade signalsubstanserna i nervsystemet. Den svarta gallan är icke-förekomsten av ämnen som serotonin, noradrenalin och dopamin.

Aristoteles' lärjunge Theophrastos ska ha sagt om Herakleitos från Ephesos att han på grund av melankoli skrev hälften halfvärdigt, resten felaktigt (Diogenes Laërtios 9.6).¹ Men i ljuset av den moderna vetenskapen går det att hävda att det förhåller sig precis tvärtom. Herakleitos skrev riktigt (om än dunkelt), ty melankolikern ser tingen som de verkligen förhåller sig, de verkliga förhållanden som signalsubstanserna likt narkotiska ämnen arbetar för att släta över och försköna, på det att de må göra verkligheten uthärdlig för människan.

Är självmördaren den som sett klarast av alla: för varje eld en brinnande människa, för varje gryta en kokande, för varje främling en potentiell, livsfarlig fiende? Den melankoliker som inte sjunkit så djupt ner är å andra sidan ofta inställd på att förbättra den rådande situationen eller förhindra att saker och ting förvärras. Han ser vad som måste göras. Härav profetens melankoli.

Detta bekräftas av Aristoteles själv som noterade att alla exceptionellt skickliga människor "inom filo-

sofin, politiken, poesin och tekniken" är melankoliker (*Problemata* 953a). Den tendens att släta över och förneka problem som följer av serotoninssystemets alltför smidiga funktion är oförenlig med det högt kvalificerade arbetet. Härav den höga frekvensen av melankoli hos människor från länder med bister klimat eller oländig terräng, för vilka en alltför sangvin inställning till verklighetens problem kunde bli fatal i primitiva tider. Sagan om bönsyrans och myran ger vittnesbörd (*Aisopos* 336 Chambry).

II

Den Andre ur en mystisk-filologisk synvinkel.

Den grekiska skriften: Mjuka, runda, böljande, flödande vågsvall. Vatten. $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$.

Den kyrilliska skriften: bastanta block av sten och byggmaterial, landets trygghet. Jord. Бор .

Den arabiska skriften: Svindlande, besvärjande linjer, sjungande flammor, dervischens heliga dans. Eld. جلا .

Den hebreiska skriften: Upprätt, vertikalt allvar, upprätt fromhet och helig integritet. Luft. רוּח .

1. Theophrastos' omdöme bör förstås som en filister kalkborgares anspelning på Sokrates' yttrande om densamme Herakleitos: "det jag förstår är utmärkt, jag tror även det jag inte förstår. Men här behövs en delisk dykare." (Diogenes Laërtios 2.22)